

Стеван Лилић • Марија Драшкић

ОСНОВИ ПРАВА

за I разред правне и биротехничке школе

ЗАВОД ЗА УЧБЕНИКЕ
БЕОГРАД

Рецензенти

др Боровоје Шундерић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду
Драгица Клипа, професор Правне и биротехничке школе „9. мај“ у Београду
Анита Малешевић, професор Правне и биротехничке школе „Димитрије Давидовић“ у Земуну

Уредник

ДИМИТРИЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ

Одговорни уредник

НЕБОЈША ЈОВАНОВИЋ

За издавача

проф. др РАДОШ ЉУШИЋ, директор и главни уредник

Министар просвете и спорта Републике Србије решењем број 650-01-0048/2006-06 од 10. 09. 2006. године одобрио је овај уџбеник за издавање и употребу у I разреду правне и биротехничке школе.

ISBN 978-86-17-15430-9

ЗАРОВ ЗА УЏБЕНИКЕ
БЕОГРАД

САДРЖАЈ

Предговор	6
УВОД	7
1. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ПРОУЧАВАЊА ПРАВА	7
1.1. Предмет проучавања права	7
1.2. Циљ проучавања права	7
2. ПРАВНА НАУКА	8
2.1. Појам науке	8
2.2. Појам правне науке	8
2.3. Врсте правних наука	9
2.3.1. Општа правна наука (теорија права) и посебне правне науке	9
2.3.2. Позитивноправне и историјско-правне дисциплине	9
3. МЕТОД ПРАВНЕ НАУКЕ	10
3.1. Научни метод	10
3.2. Правни методи	11
Први део – ОПШТА ЗНАЊА О ПРАВУ	13
1. ДРУШТВО, ДРЖАВА И ПРАВО	15
1.1. Друштво и држава	15
1.2. Друштвена (социјална) функција државе	16
1.3. Држава и право	17
2. ПРАВНИ СИСТЕМ И ПОЈАМ ПРАВА	17
2.1. Друштвена (социјална) функција правног система	17
2.2. Појам права	19
3. ПРАВНА НОРМА	20
3.1. Друштвене норме	20
3.2. Врсте друштвених норми	21
3.3. Појам правне норме	22
3.4. Структура (елементи) правне норме	23
3.4.1. Диспозиција и санкција правне норме	23
3.4.2. Диспозиција правне норме	24
3.4.3. Санкција правне норме	25
3.5. Врсте правних норми	25
3.5.1. Наређујуће, забрањујуће и овлашћујуће правне норме	25
3.5.2. Категоричке и диспозитивне правне норме	26
3.5.3. Опште и појединачне правне норме	26

4. ПРАВНИ ПОРЕДАК И ПРАВНИ СИСТЕМ	27
4.1. Правни поредак	27
4.2. Правни систем	28
5. ПРАВНИ АКТИ	28
5.1. Правна норма и правни акт	28
5.2. Елементи правног акта	30
5.2.1. Формални елементи правног акта	30
5.2.1.1. Надлежност за доношење правног акта	30
5.2.1.2. Поступак доношења правног акта	30
5.2.1.3. Форма правног акта	31
5.2.2. Садржина правног акта	32
5.2.2.1. Главни елемент правног акта	32
5.2.2.2. Споредни елемент правног акта	32
5.3. Општи и појединачни правни акти	33
5.4. Правна снага правног акта	34
5.5. Важење правних аката у простору и времену	35
6. ИЗВОРИ ПРАВА	37
6.1. Извори права у материјалном и формалном смислу	37
6.2. Општи правни акти као извор права	38
6.3. Судски прецедент, уговор и обичај као извори права	40
6.4. Правна празнина	41
7. ПОЈЕДИНАЧНИ ПРАВНИ АКТИ	42
7.1. Појам и врсте појединачних правних аката	42
7.1.1. Појам појединачних правних аката	42
7.1.2. Врсте појединачних правних аката	43
7.1.2.1. Потпуни и непотпуни појединачни правни акти	43
7.1.2.2. Појединачни акти државних органа (управни и судски акти)	44
7.2. Појединачни правни акти органа локалне самоуправе	45
7.3. Правни посао	45
7.3.1. Појам правног посла	45
7.3.2. Формални и неформални правни послови	46
7.3.3. Једнострани и двострани правни послови	46
7.3.4. Теретни и добротини правни послови	46
7.4. Важећи и неважећи правни послови	46
Други део – ПРАВНИ ОДНОСИ	49
1. ПОЈАМ ПРАВНОГ ОДНОСА	51
2. НАСТАНАК И ПРЕСТАНАК ПРАВНОГ ОДНОСА	51
3. ПРАВНЕ ЧИЊЕНИЦЕ	52
4. ПРАВНИ ОБЈЕКТИ	53
5. ПРАВНИ СУБЈЕКТИ (СУБЈЕКТИ ПРАВА)	53
5.1. Физичко лице	53
5.2. Правно лице	54

6. ПРАВНА И ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ СУБЈЕКАТА ПРАВА	54
6.1. Правна способност субјеката права	54
6.2. Пословна способност субјеката права	55
7. ЕЛЕМЕНТИ ПРАВНОГ ОДНОСА	56
8. ПРАВНО ОВЛАШЋЕЊЕ	56
9. ЗЛОУПОТРЕБА ПРАВНОГ ОВЛАШЋЕЊА	58
10. ПРАВНА ОБАВЕЗА	59
11. ПРАВНА ОДГОВОРНОСТ	59
12. ЉУДСКЕ РАДЊЕ И МАТЕРИЈАЛНИ АКТИ	60
Трећи део – СТВАРАЊЕ И ПРИМЕНА ПРАВА	63
1. СТВАРАЊЕ ПРАВА	65
1.1. Појам стварања права	65
1.2. Процес стварања и доношења општих правних аката	65
2. ПРИМЕНА ПРАВА	67
2.1. Позитивно право	67
2.2. Појам, врсте и радње примене права	69
2.2.1. Појам примене права	69
2.2.2. Добровољна и принудна примена права	69
2.3. Радње у процесу примене права	70
2.4. Доказивање и оцена доказа	72
3. ТУМАЧЕЊЕ ПРАВА	74
3.1. Појам, циљ и значење тумачења права	74
3.2. Класификација тумачења права	75
3.3. Средства и методи тумачења права	76
3.4. Аналогија и разлог супротности (argumentum a contrario)	78
4. ВЛАДАВИНА ПРАВА И ЉУДСКА ПРАВА	78
4.1. Владавина права	78
4.1.1. Принцип поделе власти	79
4.1.2. Легалитет и легитимитет државног деловања	80
4.1.3. Правна држава и државно право	81
4.1.4. Социјална функција државе – јавне службе	82
4.2. Људска права	83
4.3. Начело уставности и законитости	84
4.4. Законити и незаконити правни акти	85
4.5. Правна средства (правни лекови)	86
4.6. Ништави и рушљиви правни акти	87
4.7. Правноснажност, коначност и извршност правних аката	88
СТРУЧНА ЛИТЕРАТУРА	91

ПРЕДГОВОР

Полазећи од важећег наставног плана и програма за *Основи права за I разред правне и биројтехничке школе* (Службени гласник РС – Просветни гласник 7/93) и имајући у виду неопходно прилагођавање материје које је било нужно услед значајних промена у правном и друштвеном животу, у овом делимично измењеном и допуњеном издању *Основи права* аутори су се, полазећи од концептуалног и вредносног осавремењивања материје овог предмета (нпр. у односу на modele државе и појма права, функцијама власти и јавним службама, људским правима и др.), са једне стране и методолошког реструктурирања материје ради прегледности и разумљивости, са друге, zaloжили за једну конзистентну концепцију правног система и основних правних институција, посебно у контексту односа према реалном друштвеном окружењу. У складу са тим, у излагању материје, аутори су се определили за реалистички приступ, при чему је консултована и најновија стручна литература из ове области.

При обради градива, посебно се обратила пажња на оспособљавање ученика за логичко расуђивање, самостални и креативни рад. Због тога су након сваке тематске целине формулисана одговарајућа контролна питања, конкретни задаци и вежбе за ученике Уз асистенцију наставника и правилним извођењем наставе и вежби, стручно-педагошки циљ овог предмета може се у потпуности остварити.

Београд, јануара 2008.

Аутори

МАРИЈА ДРАШКИЋ • СТЕВАН ЛИЛИЋ

ОСНОВИ ПРАВА

за I разред правне и биротехничке школе

Друго издање, 2008. година.

Издавач

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ

Београд, Обилићев венац 5

www.zavod.co.yu

Ликовни уредник

АИДА СПАСИЋ

Лекѿор

МИРОСЛАВА РУЖИЋ-ЗЕЧЕВИЋ

Корекѿор

ДУШАНКА ТОРБИЦА

Графички уредник

ГРАДИМИР ДРАГАШЕВИЋ

Обим: 5³/₄ штампарских табака

Формат: 17 × 24 cm

Рукопис предат у штампу марта 2008. године.

Штампање завршено маја 2008. године.

Штампа „АКАДЕМИЈА“, Београд